

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Пидюри Миколи Олександровича «Аналіз структурної організації родини генів тубулінів і целюлозосинтаз льону та взаємозв'язку їх експресії у ході формування целюлозного волокна», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата біологічних наук за спеціальністю 03.00.22 – молекулярна генетика.

Актуальність проблеми.

Сучасне виробництво пред'являє високі вимоги до рівня врожайності льону та якості льонопродукції. У зв'язку з цим ставляться питання до визначеності генетичної детермінації морфологічних та фізіолого-біохімічних ознак цієї важливої сільськогосподарської культури. У 2010 році було описано більше 130 генів льону, але значна їх частина задіяна у контролі кольору та форми квітки та насіння. Первинний – «draft» варіант секвенованого повного геному льону був отриманий із використанням «whole-genome shotgun» (WGS) на платформі Illumina ще у 2012 році (Wang et al., 2012). Потім було проведене *de novo* асемблювання секвенованих послідовностей, що дозволило з'ясувати розташування для 318 Мб секвенованих послідовностей, що складає ~ 81% від загального еталонного геному льону You et al. (2018). Цією ж групою науковців було показано наявність великої кількості дуплікацій та кластерну організацію багатьох генів. Наявність останнього оновлення даних з секвенування геному льону (версія 2.0) зараз є вагомим геномним ресурсом, який дозволяє проводити ідентифікацію родин генів, досліджувати еволюційні взаємозв'язки та здійснювати структурний аналіз генів. Проте певні кластери генів в геномі льону залишаються недостатньо вивченими, зокрема, гени тубулінів і целюлозосинтаз, що також вірно і для багатьох інших груп рослин. Отримані дисертантом результати сприяють заповненню цієї прогалини і можуть бути використані при генотипуванні сортів льону, а також при вивченні інших генних послідовностей. Отже, обрані тема і мета дисертаційного дослідження видаються важливими та актуальними.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконувалась в рамках бюджетних НДР відділу геноміки та молекулярної біотехнології ДУ «Інститут харчової біотехнології та геноміки НАН України» «Використання Грід для високопропускнуго скринінгу біологічно активних речовин з підвищеною спорідненістю до тубулінів як базової складової реалізації програмних засад віртуальної організації CSLabGrid» (№ ДР 0113U004047, 2011–2013pp.); «Вивчення цитоскелету як критичної мішені для розробки нових агробіотехнологій та пошуку біологічно активних речовин за допомогою засобів геноміки та біоінформатики» (№ ДР 0110U001224, 2010–2014 pp.); «Геноміка та клітинна біологія цитоскелету рослин як інструмент для вивчення його структури і функцій та розвитку нових біотехнологій» (№ ДР 0115U002084, 2015–2019 pp.); «Створення молекулярно-генетичних маркерів для диференціації різних генотипів рослин на основі вивчення поліморфізму інтронів генів їх цитоскелетних білків» (№ ДР 0115U005025, 2017–2019 pp.).

Основні результати, отримані дисертантом, їх наукова новизна та практичне значення.

Наукова новизна дисертаційної роботи М.О. Пидюри полягає в тому, що дисертантом вперше було ідентифіковано та охарактеризовано родини генів α -, β - та γ -тубуліну, актину та целюлозосинтаз льону на основі даних з повногеномного секвенування льону за використання методів біоінформатики. Вперше проаналізовано експресію і взаємодію різних ізотипів генів даних родин льону у ході формування целюлозного волокна. Ідентифіковані послідовності на основі структури та філогенії було віднесено до різних функціональних ізотипів і досліджено їх експресію у різних тканинах на різних стадіях росту у чотирьох сортів льону різних підвидів. Продемонстровано, що у льону відкладання первинної та вторинної клітинної стінки і якість целюлозних волокон корелює з експресією певних ізотипів α - і β -тубулінів і целюлозосинтаз.

Практичне значення дисертаційної роботи М.О. Пидюри – вдосконалення методики комп’ютерних високопродуктивних біоінформатичних досліджень на обчислювальних кластерах та у Грід, що сприяло значному покращенню продуктивності таких обчислень, як: аналіз послідовностей та моделювання білкових молекул і їх комплексів, молекулярна динаміка, віртуальний скринінг і докінг лігандів. Дисертантом створено систему менеджменту структурно-біологічних даних, яка дозволила автоматизувати обробку, забезпечити накопичення, анотацію і повторне використання даних, отриманих у ході виконання досліджень. Для менеджменту біологічних даних, отриманих в результаті структурного моделювання, дисертантом створено базу даних цитоскелених білків CSMoDB (<http://csmoedb.ifbg.org.ua/comodore/>), присвячену виключно білкам цитоскелету.

Було проведено розробку праймерів, які були використані для оцінки експресії генів α - і β -тубулінів, актинів і целюлозосинтаз льону.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій сформульованих у дисертації.

Сформульовані положення та висновки дисертаційного дослідження ґрунтуються на низці взаємопов’язаних результатів біоінформаційних та експериментальних досліджень. Здобувачем проаналізовано значну кількість літературних джерел, пов’язаних з темою дисертації, серед яких переважають іноземні публікації у рейтингових журналах. Основні положення дисертації, її висновки та рекомендації базуються на достатньому обсязі отриманого матеріалу і є обґрунтованими та достовірними.

Основні положення і результати проведених досліджень сформульовані у 10 висновках, що логічно витікають з отриманих здобувачем експериментальних даних.

Повнота викладення матеріалів дисертації в опублікованих працях.

Результати досліджень, представлені в дисертаційній роботі, повністю викладені в опублікованих роботах. За результатами роботи опубліковано 18

наукових робіт, з яких 11 статей в українських та зарубіжних наукових фахових виданнях, зокрема, 3 – у виданнях Q2, та 7 тез доповідей у збірниках матеріалів всеукраїнських та міжнародних наукових конференцій.

Зауваження щодо змісту та оформлення дисертації.

Представлена до захисту дисертаційна робота є оригінальним науковим дослідженням, що, як зазначалося вище, суттєво розширюють наші уявлення про організацію і взаємодію родин генів тубулінів, актинів і целюлозосинтаз льону при синтезі целюлози.

Дисертація складається зі:

Вступу,

Розділу 1. Огляд літератури,

Розділу 2. Матеріали і методи дослідження,

Розділу 3. Пошук та аналіз генів цитоскелетних білків у геномі льону,

Розділу 4. Пошук та аналіз генів целюлозосинтаз у геномі льону

Узагальнення

Висновків

Списку використаних джерел

Додатку, в якому наведено список публікацій здобувача.

Зауваження викликає оформлення роботи. Дисертант представляє роботу в оригінальний спосіб.

За розділом 2. **Матеріали и методи** автор приводить висновок. Було би краще, якби дисертант все ж таки сформував окремий підрозділ результатів дослідження, який би підсумував наведеним висновком. Слід відмітити, що в цьому висновку на стор. 67 до Розділу 2. Матеріали і методи. Дисертант наводить, цитую: «*Висновки*. Наповнення бази даних CSModDB інформацією щодо тривимірних структур таких цитоскелетних білків, як тубуліни, з різних таксономічних груп як паразитичних організмів, так і модельних об'єктів полегшує доступ до такої інформації усіх членів BO CSLabGrid. Це в свою чергу

пришвидшуватиме вирішення наукових та прикладних завдань у галузі дослідження цитоскелету, зокрема, пошук і відбір нових сполук з антимікротрубочковою активністю для подальшого їх застосування як протипухлинних, фунгіцидних, гербіцидних, антипротозойних та протигельмінтних засобів». Звертаю увагу, що мені не вдалося знайти у підрозділі 2.3 «Менеджмент структурно-біологічних та генетичних даних генів білків пов'язаних з цитоскелетом та генів целюлозосинтаз» на стор. 63-67 що саме відноситься до льону або до близькоспоріднених видів. Все ж таки автор міг би додати таку інформацію до тексту дисертаційного підрозділу, щоб краще ув'язати наведені дослідження з темою дисертації.

Підрозділ 2.4. Аналіз експресії генів. не містить посилання на джерела літератури, на які орієнтувався дисертант при експериментальному виконанні – аналізі експресії генів. Але містить опис рослинного матеріалу, який автор аналізує в роботі.

Стор. 70. Не містить ніякої інформації.

Прошу пояснити терміни, які використовує дисертант – гени онологи, млідує?

На стор. 93-94 автор наводить висновки за підрозділом 3.4.5, два абзаци з яких є дійсно висновками з виконаної біоінформаційної роботи. Але у третьому і четвертому абзаци автор вирішив навести цитати з літератури на користь того, що інтронний аналіз важливий для філогенетичного та еволюційного аналізу генів тубулінів та актину. Наскільки мені відомо, у висновках не наводять цитат з джерел літератури.

Прикро, що підрозділу **3.4.5. Висновки**, передує на стор. 92 абзац «Висновки». Який містить повтор тексту з цитатою, що наведена у підрозділі 3.4.5.

На стор. 119 дисертантом вказує, що до *Linum usitatissimum* **генетично близькі** *Populus tomentosa*, *Eucalyptus grandis*, *Brassica napus*, *Gossypium hirsutum*. На чому базується таке твердження окрім порівняння генів послідовностей генів целюлозосинтаз?

Дисертант за деякими підрозділами наводить висновки у тексті дисертації (це підрозділи 3.2, 3.3, 3.4.1, 3.6.1., 4.2., 4.3), а за деякими не наводить?

Але наприкінці роботи у розділі. Висновки наведено висновки на всі поставлені в роботі завдання. Наприклад, підрозділ 3.4. Аналіз генів цитоскелетних білків у геномі льону. підрозділ 3.4.1 α -тубуліни містить висновок на стор. 81, а до інших складових цього підрозділу п.п. 3.4.2 β -тубуліни і п.п. 3.4.3 γ -тубуліни висновків немає. Також складно знайти логіку за якою дисертант приводить висновки і за іншими підрозділами.

У підрозділі 3.7 Аналіз експресії цитоскелетних білків льону, п.п. 3.7.1 α -тубуліни і п.п. 3.7.2 β -тубуліни дисертант не наводить достатньо експериментальних даних, хоча робить посилання на статтю, де є співавтором, і де ці питання обговорюються.

Автор оригінально наводить посилання на джерела наукової літератури в тексті дисертації, і посилання на рисунки і таблиці, втім, обраний дисертантом спосіб не відповідає вимогам ДСТУ 8302:2015. Текст дисертації містить деякі друкарські помилки. У списку використаних джерел зустрічаються порушення вимог ДСТУ 8302:2015.

В цілому робота вражає своєю ємністю, насиченістю, різноспрямованістю вирішених завдань. В роботі дуже сильною є складова з біоінформатики. Сучасна молекулярна генетика базується на даних отриманих з застосуванням біоінформатики і оперує для визначення багатьох питань інструментами біоінформатики і базами даних створеними біоінформатиками, тобто зараз це дві складові одного цілого.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам, які пред'являються до кандидатських дисертацій.

Дисертаційна робота Пидюри Миколи Олександровича «Аналіз структурної організації родини генів тубулінів і целюлозосинтаз льону та взаємозв'язку їх експресії у ході формування целюлозного волокна» є цілісною, закінченою науковою працею. За своєю актуальністю, методичним рівнем, науковою

новизною і практичною цінністю отриманих результатів, глибиною розкриття поставлених проблем, логічністю і обґрунтованістю висновків дисертація повністю відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. №567 із змінами, а її автор, Пидюра Микола Олександрович, заслуговує на присудження йому вченого ступеня кандидата біологічних наук за спеціальністю 03.00.22 – молекулярна генетика.

Завідувач кафедри

генетики та молекулярної біології

Одеського національного університету

імені І.І. Мечникова,

член-кореспондент НААН України,

професор,

доктор біологічних наук

С.В. Чеботар

